

УДК 339.166.5

Стадник О.І.
аспірантКиївського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

СВІТОВІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті викладено результати досліджень щодо стратегії охорони інтелектуальної власності, доведено, що на сьогоднішньому етапі розвитку пріоритетним ресурсом є знання, котрі стають новою актуальною основою конкурентоспроможності діяльності економічних суб'єктів у сучасному глобальному господарстві.

Ключові слова: інтелектуальна власність, стратегія, стратегія захисту інтелектуальної власності, економічний розвиток.

Стадник О.И. МИРОВЫЕ АСПЕКТЫ СТРАТЕГИИ ЗАЩИТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

В статье изложены результаты исследований относительно стратегии охраны интеллектуальной собственности, доказано, что на сегодняшнем этапе развития приоритетным ресурсом являются знания, которые становятся новой актуальной основой конкурентоспособной деятельности экономических субъектов в современном глобальном хозяйстве.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, стратегия, стратегия защиты интеллектуальной собственности, экономическое развитие.

Stadnyk O.I. GLOBAL ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION STRATEGY

In the article the results of researches are expounded in relation intellectual property protection strategy, it is well-proven that on the today's stage of development, a priority resource are knowledges which become new actual basic of competitive activity of economic subjects in a modern global economy.

Keywords: intellectual property, strategy, intellectual property protection strategy, economic development.

Постановка проблеми. Власність є категорією, яка визначає основу системи господарських відносин. Враховуючи останні тенденції, пріоритетним стає аналіз механізмів захисту власності на продукти інтелектуальної праці, оскільки саме інтелектуальна власність, законодавчо легітимізована, дозволяє отримати прибуток, розширити доступ на нові ринки, зміцнити конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта. Найбільшу цінність як для держави в цілому, так і для компанії зокрема відіграє творча (креативна) праця, відповідно, формування умов для її ефективної організації є важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваціям та їх ролі в економічному зростанні присвячені дослідження міжнародних організацій, наприклад, Організації Економічного Співробітництва і розвитку (**Organization for Economic Co-operation and Development**) [1], роботи низки зарубіжних вчених та університетських наукових центрів [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Повільні, але стійкі світові процеси і тенденції, що спостерігаються у суспільстві, підказують нам, що людство із стану переважно біологічної природи поступово переходить в свою нову характеристику – в переважно інтелектуальну природу, де є свої, більш складні закони і закономірності. Розуміння і використання даних законів та закономірностей дає наростаючий мультиплікативний і синергетичний ефекти. Інтелектуалізація законодавства і нормотворчості, судової системи та великих корпорацій у всіх світових суспільних процесах найбільш інтенсивно проявляється там, де інтелектуальна еліта дані тенденції бачить, розуміє та підтримує. До таких країн у першу чергу належать США, Німеччина, Сінгапур і Японія, де рівень життя найбільш високий і привабливість інтелектуальної праці найвища.

В якості національної ідеї влада Японії ще у 2000 році взяла курс на перетворення нації в інформаційне суспільство, яке базується на інтелектуальній власності. Найвищою є політика, яка здійснюється державними органами влади, де першочергову увагу

приділяють винаходам, творчості та виробництву інноваційних товарів та послуг.

Використання інтелектуальної власності в якості одного з головних ресурсів економіки – єдиний шлях для підтримки лідируючого положення в світовій економіці для країни, яка відчуває нестачу у природних ресурсах.

Метою статті є обґрунтування провідної ролі інтелектуальної власності у стратегічному економічному розвитку світу та України зокрема, а також виявлення шляхів її ефективного захисту.

Основні результати дослідження. Нові знання продукуються і розповсюджуються нерівномірно. Швидкість цього процесу і ступінь його ефективності залежить від створених умов зі сторони держави і політики окремих господарюючих суб'єктів, від сприйняття творчої праці і відношення до її результатів.

Визначну, з точки зору кінцевої ефективності процесу, роль у становленні інтелектуальної власності відіграє довгострокова науково-промислова політика держави, інституційне оформлення і вдосконалення законодавчої бази в області інтелектуальної власності. Це особливо чітко спостерігається через процедуру патентування та охорони авторського права. Світовий досвід говорить про те, що держава повинна брати участь у фінансуванні науки та нових технологій.

У Франції наука та новітні технології є важливим пріоритетом державної політики, у Великобританії підтримка сфери науки та інновацій розглядається як головна умова розвитку економіки знань. У США інноваційні пріоритети держави відображаються у низці програм, серед яких дослідження і технології, спрямовані на підвищення якості освіти; проекти, орієнтовані на розуміння живої матерії, дослідження в області інформаційних технологій та нанотехнологій.

Для Японії визначення інноваційних пріоритетів є частиною процесу планування базової концепції розвитку науково-технологічної сфери країни. Дана країна активно підтримує інвестиції в людину, розвиток освіти та науки. Результатами є підвищення тривалості життя японців, наукові розробки та їх

успішне застосування в різних галузях господарства. Наприклад, в Японії створена сама міцна у світі нитка зайлон, яку в 2001 році Національне управління по аеронавтиці і дослідженню космічного простору (США) використовувало у матеріалах для побудови космічного спостережного зонду [3]. Японські технології показують ефективність практичного застосування і головне – вони спрямовані на всебічний розвиток людини.

У сучасному світі, враховуючи розвиток та постійне поширення ІТ-технологій, інтелектуальна власність часто відіграє як для окремих компаній, так і для цілих галузей економіки більш важливішу роль, ніж традиційні – устаткування, нерухомість, земельні ресурси, тощо. Суб'єкти господарювання, враховуючи факт впливу даного ресурсу на розширення ринку та кінцевий результат для компанії, зосереджують зусилля на безпеці у сфері інтелектуальної власності. Вдала стратегія базується на захисті як від зовнішніх загроз так і від внутрішніх факторів впливу, що можуть спричинити довготривалі не якісні ефекти у роботі.

Вибір стратегії захисту інтелектуальної власності у першу чергу залежить від сфери діяльності господарюючого суб'єкта. Проте є загальне підґрунтя, що доцільно застосовувати у своїй діяльності. Для більшості компаній, для яких створення об'єктів інтелектуальної власності не є предметом основної діяльності (торгівля матеріальними товарами, надання послуг тощо), бажано фокусувати увагу на захисті власних торговельних марок, комерційних найменувань та комерційної таємниці. У цьому напрямі необхідно проводити періодичний моніторинг ринку, в першу чергу – відносно конкурентів, з метою вчасного виявлення чи попередження порушення і першочергово спробувати врегулювати їх у рамках досудових процедур. Важливо враховувати розміри компанії, оскільки чим вона більша і чим більший спектр її товарів та/чи послуг, тим складніше вчасно реагувати на недобросовісну конкуренцію в даній області.

У своїй діяльності компанії можуть користуватися сторонніми послугами щодо розробки логотипів, реклами, веб-сторінок, тому варто приділити особливу увагу на договірну частину, щоб захистити свою діяльність від можливих порушень інтелектуальної власності інших осіб. При базовій стратегії захисту комерційної таємниці можна застосовувати практику укладення договорів про нерозголошення із працівниками і третіми особами, які можуть мати до неї доступ, попередньо передбачивши дієві санкції за порушення зобов'язань по охороні відповідної інформації.

Особливу увагу захисту інтелектуальної власності необхідно приділяти тим компаніям, які виробляють інтелектуальний продукт – програмне забезпечення, веб-сайти, рекламу, фільми тощо. У випадку порушення їх прав на інтелектуальну власність це буде не лише упущена вигода, але і втрата результатів роботи, можливо, компанії в цілому. Тому для компаній такого типу вибір вдалої стратегії охорони інтелектуальної власності повинен бути не менш пріоритетним, ніж власне створення інтелектуального продукту. У питанні зовнішнього захисту необхідно, як і у випадку захисту власних торговельних марок, моніторити можливі порушення і вчасно на них реагувати, а при захисті інтелектуальної власності всередині самої компанії необхідно застосовувати інші способи, запускаючи цей процес ще до створення будь-якого продукту.

Варто враховувати, що безпосередніми авторами створюваних інтелектуальних продуктів виступають

люди – автори, а не компанії в цілому. Чинне законодавство України у сфері авторського права захищає у першу чергу інтереси автора як винахідника творчого продукту. При аналізі практичних ситуацій автор регулярно виступає в ролі виконавця замовлення, і замовник, забезпечивши винагороду першого за створення визначеного продукту, повинен мати можливість комерціалізувати такий продукт. При даній діяльності важливим є знаходження оптимального балансу між інтересами роботодавця (замовника) і співробітників (виконавців). Щоб зрівноважити права та інтереси обох сторін таких відносин, необхідно завчасно вибрати оптимальну схему співробітництва (в рамках трудових чи цивільно-правових відносин) з конкретними людьми – творцями витворів, а також вибрати найбільш оптимальний тип договору, який дозволить замовнику використовувати в необхідному об'ємі результати роботи виконавця.

Кожна із можливих форм співробітництва має як свої переваги так і свої недоліки. Наприклад, якщо трудовий договір можна охарактеризувати як більш прийнятний з точки зору саме захисту прав компанії-замовника на створений продукт, то цивільно-правовий договір про створення по замовленню і використанню об'єкта права інтелектуальної власності дозволить компанії не нести певних податкових витрат.

Значною мірою стратегія охорони інтелектуальної власності визначається міжнародними та регіональними нормами, що несуть певний зобов'язальний характер на відповідні країни, проте вона не може бути повністю впроваджена внутрішньо без відображення особливостей цієї чи іншої країни. Ключовою стратегією стає при її розробці на національному державному рівні, при врахуванні конкретних умов країни, де вона буде впроваджуватися, виділенні необхідних ресурсів на досягнення реальних результатів та постійному моніторингу практичних кроків щодо її реалізації.

Китайська Народна Республіка 4 січня 2015 року опублікувала план дій щодо реалізації національної стратегії захисту прав інтелектуальної власності. План містить основні цілі та міри по здійсненню національної стратегії в сфері інтелектуальної власності до 2020 року. Попередня п'ятирічна державна програма була сформована у 2008 році, завдяки якій було підвищено частку самостійної інтелектуальної власності, підвищено захист прав інтелектуальної власності. Теперішній план дій розрахований на стимулювання створення і використання прав інтелектуальної власності, підвищення їх захисту та управління, а також розширення міжнародної співпраці у даній області. Прогнозується, що інформація про права на інтелектуальну власність буде відкритою для суспільства, а також відмічається необхідність створення бази по підготовці спеціалістів у сфері захисту прав інтелектуальної власності, проведення заходів правоосвітнього спрямування для загального інформування громадян.

29 серпня 2014 року на електронному веб-ресурсі Державної служби інтелектуальної власності України був опублікований попередній варіант проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні [4]. Ціль стратегії міститься у забезпеченні найбільш сприятливих умов для розвитку і консолідації правової, інституційної і соціальної бази для створення, охорони, захисту, управління і найбільш повного використання інтелектуального потенціалу нації в якості стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства України, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України в міжнародний економічний простір.

Для більш повного використання інтелектуальної власності, на нашу думку, стратегію пропонуємо доповнити таким. Зокрема, необхідно створити умови для вільного доступу громадян до рішень органів державної влади, які наділені повноваженнями у сфері інтелектуальної власності та до інформації про діяльність цих органів шляхом оприлюднення рішень Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності. Обов'язкове оприлюднення рішень Апеляційної палати сприятиме реалізації принципу прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень, закріпленому в пункті першому частини першої статті 4 Закону «Про доступ до публічної інформації». [5] У Законі втілений принцип сформульований Європейським судом з прав людини (Угорський союз громадянських свобод, скарга № 37374/05, рішення від 14.04.2009 р.), за яким свобода вираження поглядів, передбачена статтею 10 Європейської конвенції з прав людини, [6] включає в себе також право на отримання інформації від державних органів і не допускає використання довірливих обмежень права на інформацію.

Обов'язок розпорядника публічної інформації оприлюднювати в ініціативному порядку інформацію є усталеною передовою практикою іноземних держав та знайшов своє відображення у Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів [7], ухваленій 27 листопада 2008 року (далі – Конвенція). Відповідно до статті 10 Конвенції, орган публічної влади повинен вживати необхідних заходів для оприлюднення за власною ініціативою офіційних документів, якими він володіє, в інтересах сприяння прозорості й ефективності публічної адміністрації та з метою заохочення інформованої участі громадськості у питаннях загального інтересу.

Необхідно вдосконалити електронні інформаційні ресурси (бази даних та інформаційно-довідкові системи) через відкритий доступ до інформації про зареєстровані та подані на реєстрацію об'єкти промислової власності за роки незалежності України.

У проєкті Національної стратегії зазначено, що удосконалення Національної системи інтелектуальної власності здійснюватиметься з урахуванням європейського та світового досвідів. Для прикладу, пошукова база даних (реєстр) зареєстрованих торговельних марок **Федеративної Республіки Німеччина** передбачає 2 варіанти пошуку: для початківців і для експертів. При цьому обидва варіанти пошуку передбачають одночасно можливість пошуку за заявником, за власником та за ключовими словами, що значно полегшує пошук конфліктних знаків для товарів і послуг. База даних знаків товарів і послуг Німеччини не містить жодних часових обмежень при пошуку торговельних марок. У базі можна віднайти торговельні марки, які подані на реєстрацію та зареєстровані навіть у першому десятиріччі двадцятого століття. У тому числі передбачена опція, яка дозволяє здійснювати моніторинг зареєстрованих за національною та міжнародною процедурою торговельних марок за поточний тиждень та тиждень, що передує поточному, поточний місяць та місяць, що передує поточному.

База даних торговельних марок **Великої Британії** передбачає такі критерії пошуку, що не притаманні українським електронним інформаційним системам як пошук за ключовими словами та за зображенням. При цьому база даних містить інформацію щодо знаків для товарів і послуг, починаючи з 1876 року, тобто не містить часових обмежень при пошуку.

Щодо світового досвіду, то **Канадська** база даних торговельних марок, як і база даних ФРН, дозволяє здійснювати пошук одночасно і за власником торговельної марки і за заявником. Крім цього при пошуку в канадській базі даних торговельних марок можна обрати критерій пошуку: ім'я (найменування) попереднього власника торговельної марки / ім'я (найменування) поточного власника торговельної марки (в разі його зміни) / ім'я (найменування) попереднього та поточного власників торговельної марки. Також в Канаді пошук можна здійснювати за поточним статусом торговельної марки: активна / на стадії реєстрації / зареєстрована / неактивна, при цьому використовуючи такий критерій пошуку як тип торговельної марки та ключові слова.

База даних торговельних марок **Китайської Народної Республіки** передбачає одночасно такі критерії пошуку: за заявником і власником, за видом торгової марки, за ключовими словами, за кількістю власників.

Таким чином, враховуючи європейський та світовий досвід, в українських електронних базах даних об'єктів промислової власності необхідно зняти існуючі часові обмеження та розширити критерії пошуку. Такі зміни відповідатимуть і чинному законодавству, і практиці Європейського Союзу, врахування досвіду якого є пріоритетним при втіленні Національної стратегії в життя.

Для України залишається велика низка невіршених питань у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, враховуючи низьку платоспроможність населення у низці сфер, особливо комп'ютерних програм, аудіовізуальної продукції, діють стимули до споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності і також до її виробництва через високі прибутки, які можна отримувати внаслідок недотримання таких прав.

Серед основних проблем сфери інтелектуальної власності можна виділити неефективне державне управління і відсутність координації діяльності органів державного управління щодо охорони інтелектуальної власності та застаріле законодавство, яке не відповідає сьогодні європейським актам і сучасному стану суспільних відносин. Необхідно звернути увагу на невіршавдано ускладнені процедури державної реєстрації та захисту прав інтелектуальної власності, які містять корупційні та дискримінаційні ризики через їх непублічність, непрозорість; правоневизначеність щодо підвідомчості спорів у цій сфері; відрив науки від бізнесу через відсутність інфраструктури комерціалізації винаходів і впровадження їх у виробництво; відсутність культури і поваги у суспільстві до права інтелектуальної власності; відсутність прозорих і доступних процедур набуття та захисту прав інтелектуальної власності; недосконалі механізми протидії корупції у цій сфері.

Новому складу Верховної Ради України, зважаючи на актуальність даних проблем, необхідно удосконалити чинне законодавство, яке регулює інтелектуальну власність, оскільки спеціальне законодавство з питань охорони інтелектуальної власності складається із: семи законів у сфері промислової власності, трьох законів, що регулюють авторське і суміжні права, сорока восьми міжнародних договорів та угод, що ратифіковані Верховною Радою України та дванадцяти міжурядових угод. Переважаний спектр законодавства дозволяє зрозуміти складність у належному захисті інтелектуальної власності. Також потрібно зрозуміти, що вищезазначені акти не приведені у відповідність до законодавства Європейсько-

го Союзу. При реальному застосуванні чинного законодавства виявляється ціла низка білих плям, які провокують неефективний механізм захисту інтелектуальної власності та відкладають створення ринку об'єктів цієї сфери подібно світовому.

Досі залишаються проблемними питання врегулювання колективного управління авторськими суміжними правами володіння та управління правами на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету та централізованих загальнодержавних фондів, не визначено, в яких конкретних випадках, в якому порядку держава може набувати і використовувати права власності на об'єкти інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що 6 вересня 2014 року набрав чинності Закон України «Про вищу освіту» [8], за новачійними підходами якого за вищими навчальними закладами, відповідно до статуту, закріплюється право інтелектуальної власності на об'єкти, створені за власні кошти або кошти державного чи місцевих бюджетів. Це ж право закладено у новий проект закону про наукову, науково-технічну діяльність, тож потребує обговорення питання про те, який це повинно дати поштовх встановленню інфраструктури впровадження винаходів виробництва і комерціалізації наукових досягнень.

Висновки. Розвиток інтелектуального ринку потребує великих інвестицій як у сфері освіти та науки, так і у галузі високих технологій. Проте нині на кожного українця припадає у 50 разів менше інвестицій, ніж на європейця, що, звісно, не сприяє поширенню новітніх тенденцій становлення освітнього суспільства і економіки знань у нашій країні. Тому у стратегічному плані надзвичайно важливим стає ви-

роблення тонкого механізму фінансування інтелектуально-виробничих сфер суспільного виробництва.

Саме інтелектуальна власність є основою інноваційного розвитку держави. Відродження та економічне зростання країни можливо забезпечити лише за умови пріоритетної підтримки та використання інтелектуального капіталу нашої держави, активного залучення культурного, наукового та науково-технічного потенціалу до вирішення всього комплексу соціально-економічних проблем, що стоять перед державою. Лише державницький підхід до сфери охорони прав інтелектуальної власності може забезпечити розробку, залучення та впровадження самих передових наукомістких технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.harvard.edu/faculty/faculty-workshops/fisher.faculty.workshop.summer-2013.pdf>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web-japan.org/nipponia/nipponia20/ru/feature/feature05.html>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sips.gov.ua/i.../file/ip-strategy28082014-1.doc.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
7. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a33.
8. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

УДК 339.92:330.9

Стрельник С.О.

кандидат економічних наук,

*старший викладач кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У МЕЖАХ КООПЕРАЦІЇ РЕГІОНІВ ЄС

Стаття присвячена детальному аналізу територіального співробітництва у межах регіонів Європейського Союзу. Обґрунтовано Європейське територіальне співробітництво щодо досягнення гармонійного й сталого розвитку. Розглянуто фінансово-економічні інструменти підтримки транскордонного співробітництва.

Ключові слова: INTERREG, TESIS, Європейський Союз, регіональний розвиток, транскордонне співробітництво, регіональна політика.

Стрельник С.А. ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ПРЕДЕЛАХ КООПЕРАЦИИ РЕГИОНОВ ЕС

Статья посвящена сравнительному анализу территориального сотрудничества в пределах регионов Европейского Союза. Обосновано Европейское территориальное сотрудничество с целью гармоничного и устойчивого развития. Рассмотрены финансово-экономические инструменты поддержки трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: INTERREG, TESIS, Европейский Союз, региональное развитие, трансграничное сотрудничество, региональная политика.

Strelnyk S.O. TERRITORIAL COOPERATION WITHIN THE EU REGIONS

The article deals with the comparative analysis of territorial cooperation within regions of the European Union. Substantiates the European territorial cooperation to achieve harmonious and sustainable development. Considers the financial and economic instruments to support cross-border cooperation.

Keywords: INTERREG, TESIS, The European Union, regional development, cross-border cooperation, regional policy.